

УДК 94(456.31)

Анастасія КУРІЦИНА,

бакалавр IV курсу спеціальності 014 Середня освіта, спеціалізації 014.03

Історія Херсонського державного університету, м. Івано-Франківськ,

науковий керівник: Батенко Г., к.іст.н., доцент

ПЕРША НІМЕЦЬКА ДЕМОКРАТІЯ – ВЕЙМАРСЬКА РЕСПУБЛІКА

***Анотація.** У статті визначено історичні умови встановлення республіканської форми правління у Німеччині після Першої світової війни. Проаналізовано Веймарську Конституцію з точки зору розбудови демократичних органів управління, проголошення прав і свобод громадян та форми територіального устрою Німеччини.*

***Ключові слова:** Веймарська республіка, Конституція, соціал-демократи, президентсько-парламентська республіка, федерація.*

Перша світова війна стала важким випробуванням для Німеччини, і це стосувалося не стільки економічних наслідків, хоча вони й були вражаючими. Найбільше змін відбулося у політичній системі, адже за результатами війни у Німеччині розпочалася Листопадова революція та зміна політичного режиму – утворилася Веймарська республіка.

Це був абсолютно новий політичний досвід для Німеччини, перша німецька демократія, тому становлення демократичної політичної системи та республіканських органів влади проходило досить складно. Крім демократичних партій у Німеччині у цей час діяли також комуністи та зародилася фашистська партія. Стабільною внутрішньополітичну ситуацію не можна було назвати, але досить тривалий час демократам вдавалося тримати баланс та не допускати хаосу.

Першочерговим завданням політичної більшості було прийняття нової демократичної Конституції, яка увійшла в історію під назвою Веймарська Конституція [1, с. 333]. Робота над проєктом тривала з листопаду 1918 року із залученням політичних та науково-юридичних кіл, зокрема учасником робочої групи був відомий соціолог та правознавець

Макс Вебер, очолював робочу групу знаний юрист-ліберал Гуго Прейс, призначений на посаду міністра внутрішніх справ.

Історичні особливості розвитку німецьких територій на перше місце при роботі над конституцією поставили проблеми територіального устрою Німеччини. Необхідність встановлення сильної президентської влади була обґрунтована одним з кращих фахівців свого часу – Максом Вебером. У січні 1919 року були подані на обговорення перші два проекти конституції, але група південно-західних держав Німеччини, зокрема Баварія та Вюртемберг, вбачали на цьому етапі можливість скористатися нагодою та вимагали посилення федеративних начал. Лише з четвертої спроби, у липні 1919 року Національні збори більшістю голосів затвердили нову Конституцію[2].

Це була одна з найдемократичніших конституцій свого часу, але з'явилася вона у досить складний політичний та соціально-економічний період існування Німеччини. Подекуди у формулюваннях в основному законі зустрічаються терміни, більш притаманні імперському періоду історії. Це дозволило зберегти політичну спадкоємність історичного розвитку та примирити консервативні та демократичні політичні угруповання. Наприклад сама назва Конституції звучала як «Конституція Німецької Імперії»[2]. У тексті також використовується термін «Німецька Імперія», але визначення форми правління є чітким та неоднозначним, хоч і виглядає незвично для сучасного ока: «Німецька Імперія є республікою»[1, с. 334]. Свідченням панування консервативних настроїв у суспільстві є обрання у 1925 році президентом Веймарської республіки фельдмаршала Гінденбурга, який сам був прихильником монархічної форми правління. Це свідчить, окрім усього іншого, про нав'язування демократичних форм правління Німеччині ззовні, хоча внутрішньо вона ще не була до кінця готовою до таких трансформацій [3, с. 175].

Веймарська Конституція визначала Німеччину як президентсько-парламентську республіку з федеральною формою державного устрою.

Верхня палата парламенту відтепер називалася рейхсратом, а колишні «союзні держави» стали називатися «землями»[2]. Це відображало тенденцію до унітаризму. Землі залишали право на власні конституції та законодавчі органи – ландтаги. Але їх компетенція залишалася досить обмеженою і переважно в адміністративній сфері, фактично вони просто здійснювали імперський закон. Усі ключові сфери державної діяльності у сфері зовнішньої та внутрішньої політики перебували під контролем центральної влади і це було раціональне рішення, виходячи з зовнішньополітичного тиску та внутрішньополітичних процесів.

Законодавчий процес за Веймарською Конституцією проходив два етапи – основну роботу у галузі законотворчості виконував рейхстаг, а потім передавав на погодження до рейхсрату, який міг або затвердити закон, або опротестувати та повернути на доопрацювання.

Президентська влада у Веймарській республіці за Веймарською конституцією отримала досить широкі повноваження. Президент обирався терміном на 7 років, у той час, коли представницькі органи обиралися лише на 4 роки. Першим президентом Веймарської республіки став Фрідріх Еберт – відомий німецький соціал-демократ[4, с. 32]. Президент обирав і призначав рейхсканцлера та міністрів, а також сам мав урядові повноваження. У разі крайньої необхідності, визнавалося право президента засобами військової підтримки примусити певні землі до виконання конституційних зобов'язань, а також у разі загрози суспільному порядку та безпеці міг призупиняти гарантії конституційних прав і свобод. Саме цим і скористався свого часу Адольф Гітлер та цілком законно встановив у Німеччині нацистську диктатуру[5, с. 417].

Судова система за Веймарською Конституцією становила окрему гілку влади та організаційно була цілком незалежною від інших гілок влади, що є одним з головних аргументів на користь її прогресивності та демократичності. Існувала навіть спеціалізована Державна палата, яка розглядала скарги проти президента та інших вищих чиновників[6].

Отже, перший досвід організації республіканської форми правління у Німеччині після Першої світової війни мав ряд об'єктивних ускладнень – зовнішній тиск країн-переможниць, внутрішньополітична нестабільність, економічна криза, загострення соціальних проблем. Веймарська республіка змогла проіснувати аж до 1933 року, хоча мала багато внутрішніх проблем та політичних критиків. Це була політична форма компромісу політичних сил Німеччини, яка забезпечувала стабільність у складний післявоєнний період. Конституція Веймарської республіки була однією з найбільш демократичних для свого часу, розроблена іменитими вченими і політиками, вона врахувала історичні традиції розвитку німецьких земель, консервативні настрої у суспільстві та демократичні принципи організації республіканської форми правління.

Список використаних джерел:

1. Веймарская конституция (извлечения). *История Германии. Т.3: Документы и материалы*. М.: КДУ, 2008. С. 333–338.
2. Гутін Б.І. Веймарська конституція як правова основа утворення республіки в Німеччині. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2020/6.pdf(дата звернення: 14.02.2023)
3. Шульце Г. Історія Німеччини. К.: Наука, 2010. 274 с.
4. Харченко О.В. Від рейхсканцлера до рейхспрезидента: штрихи до політичного портрету Фрідріха Еберта. *Придніпровський науковий вісник. Історія*. № 89 (156). Дніпропетровськ: Наука і освіта, 1998. С. 32 – 44.
5. Бобилева С. Історія Німеччини з давніх часів до 1945 року. Д.: РВВ ДНУ, 2003. 528 с.
6. Харченко О.В. Система державного правління Веймарської республіки: політологічний аналіз. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kharchenko_systema.pdf(дата звернення: 12.02.2023)